

Bepaalde vormen van terrorisme zijn moreel aanvaardbaar, zegt u. Hoe komt u daar eigenlijk bij?

"Laat me eerst dit zeggen. Het lijkt me dat een van de leidraden van het jaar 2006 en de nieuwe eeuw tout court, deze is: dat onze levens bij conventie geregeld worden door dwaasheid en onwetendheid. We leven in onwetende samenlevingen, of het nu de VS, Israël, een land als België en noem maar op betreft. In de VS kun je van paradigmatische stupiditeit gewagen, mensen beschikken er gewoon niet over informatie. Een van de resultaten daarvan is de wijze waarop zij over terreur denken. Velen menen dat het een simpel probleem betreft waarop vervolgens een eenvoudig antwoord te geven valt. Als filosoof is het mijn taak te argumenteren dat die zaken juist allesbehalve simpel zijn, maar zo voorgesteld worden door politici als Tony Blair."

Maar zelfs dan, in welk opzicht zijn sommige terreurdaden oké? Wat maakt dat wanhopige Palestijnen naar uw mening zichzelf mogen opblazen?

"Mag ik in het licht van uw vraag even een korte uiteenzetting doen? Kijk, de benadering die we in het algemeen volgen als we het over terrorisme hebben, is die van het internationaal recht. We hebben het bijvoorbeeld over de (in het begin van de christelijke tijdrekening ontwikkelde, LD) theorie van de rechtvaardige oorlog, over de VN-verklaring van de rechten van de mens die ook de bevrijdingsstrijd van volkeren legitimeert, de liberale en conservatieve tradities over democratisering enz. Als je al die teksten bij elkaar neemt, of je kijkt naar de doctrine van de mensenrechten, dan zul je vaststellen dat ze

Ted Honderich:
'Als je de oorlog in Irak met terrorisme vergelijkt, dan zie je dat hij alle kenmerken van terrorisme heeft, behalve één: de schaal'

elkaar voortdurend tegenspreken, en dus niet adequaat of zelfs fout zijn, in ieder geval geen antwoord bieden. In zo'n kader ontbreekt met andere woorden een moreel principe dat duidelijkheid verschaft: welke mensenrechten hebben voorrang op welke andere? En op basis van welk beginsel is een democratisch oordeel ook een juist oordeel? Wel, ik denk over zo'n moreel principe te beschikken, het principe van de menselijkheid."

Kunt u zich nader verklaren? Wat is de band met terreur?

"In wezen twee dingen. We moeten uitmaken wat de menselijke verlangens zijn en, daarbij aansluitend, wat een slecht leven is. Volgens mij bestaan er meerdere criteria: een waardige levensduur bijvoorbeeld, mensen moeten 75 jaar oud kunnen worden veeleer dan 35. Of nog, een draaglijke levenskwaliteit, zonder pijn, met een dak boven je hoofd, voldoende eten... Mensen moeten ook vrijheid en macht mogen hebben, thuis, in de persoonlijke relaties, maar ook met betrekking tot de eigen maatschappij of het eigen vaderland. Vervolgens dienen we ook te kijken naar respect en zelfrespect. Niemand wil het slachtoffer van racisme worden, *nigger* genoemd worden. Dan hebben we het nog niet over de intermenselijke betrekkingen gehad, waarvan we willen dat die goed verlopen. Een laatste element dat bepalend is voor de menselijkheid van iemands leven zijn cultuur, opvoeding en onderwijs. Wat is nu een slecht leven? Een leven waarbij een aantal van deze basisvoorwaarden afwezig zijn, vooral de eerste drie."

Oké, maar mag een mens met een slecht leven daarom een onschuldige andere mens doden?

"Nee, maar de mens met het slechte leven maakt wel duidelijk dat we als mensheid redelijke stappen moeten zetten om mensen zoveel mogelijk uit hun slechte levens te halen. Redelijke stappen definieer ik als stappen die de slechte levens van mensen verminderen en meer goede levens garanderen. Redelijke stappen zijn ook stappen die de zaak niet erger maken, die niet meer slechte levens creëren dan dat ze er mensen uit redden. Dat is het principe waarvan je moet vertrekken om een vraag als die van het terrorisme te beantwoorden."

U hebt vooral over het Palestijnse terrorisme nagedacht. Denkt u niet dat de Palestijnen in hun streven naar een onafhankelijke staat veel verder geraakt waren als ze van het terrorisme afgezien hadden, waardoor de Israël's veel minder radicaal waren geworden?

"Als we definiëren wat menselijkheid is, dan zullen we snel tot overeenstemming komen, zolang onze eigen belangen niet op het spel staan, zolang het over een conflict in een andere samenleving gaat. Het is makkelijk over *right and wrong* te oor-

FILOSOF TED HONDERICH

vindt terreur soms 'moreel aanvaardbaar'

(Foto Filip Claes)

'Met onderhandelingen zullen de Palestijnen er nooit komen'

De Britse filosoof Ted Honderich is op zijn zachtst gezegd omstreken. Zijn radicale opvattingen over de Palestijnse kwestie, het feit dat hij de Palestijnse terreur moreel aannemelijk vindt, hebben hem talloze vijanden opgeleverd. Honderich, die professor was aan Yale, de City University New York en University College in Londen, mag dan wel emeritus zijn, boeken schrijven blijft hij doen. In *After the Terror* (2002) vertelt hij waarom de 11 septemberaanlagen juist wél fout waren, in het pas verschenen *Right and Wrong, and Palestine, 9/11, Iraq, 7/7...* heeft hij het over Iraakse leugens, Palestina en hoe makkelijk we het vinden om terreur te veroordelen. Naar aanleiding van zijn komst naar Brussel, een tijd geleden op uitnodiging van de Onderzoeksgroep Politieke Filosofie van de Katholieke Universiteit Brussel (KUB), een gesprek.

LODE DELPUTTE

delen als je zelf buiten een conflict staat. Veel moeilijker hebben we het als we met de werkelijke feiten moeten omgaan. De vraag of de Palestijnen niet verder zouden zijn gekomen zonder terreur tegen de Israël's, door meer te onderhandelen bijvoorbeeld, is een goed voorbeeld. Maar ik heb er een krachtig antwoord op: kijk naar de tweedeling van Palestina, in 1948. Het ging toen helemaal niet om een gelijkwaardige splitsing, maar om een 80-20-verhouding. Ik rechtvaardig het bestaan van Israël en ik ben het er ook mee eens dat de Israël's voor een onafhankelijke staat opgekomen zijn, maar de verhouding is wel wat ze is. Na verloop van tijd waren niet langer de zionisten, maar de neozionisten in Israël aan zet, diegenen die Israël na de oorlog van 1967 over de grenzen heen uitgebreid hebben en de *facts on the ground* almaar blijven wijzigen. De neozionisten hebben de hele tijd geprobeerd meer Palestijnse grond in te palmen. Ik denk dus niet dat onderhandelingen de Palestijnen dichter bij hun doel zouden hebben gebracht."

En dus mogen ze naar terreur grijpen. U rechtvaardigt geweld.

"Maar dat is het juist. Het is helemaal niet abnormaal om geweld of zelfs terreur te rechtvaardigen. In de loop van de geschiedenis is geweld voortdurend geaccepteerd. Aan het eind van de Tweede Wereldoorlog hebben de Britse regering en

het Britse volk de bombardementen op Dresden gerechtvaardigd, en die in mijn ogen terecht *terror bombings* genoemd. Wat ik daarmee wil zeggen is niet dat ik die bombardementen goedkeur, wel dat het niet ongewoon is dat terrorisme in bepaalde omstandigheden als correct wordt aangevoeld. Ook het neozionistische geweld in Palestina wordt door de neozionisten goedgekeurd. Ze beroepen zich daarbij op hun morele recht. Nu kun je zeggen dat mensen in welbepaalde omstandigheden het morele recht hebben naar geweld te grijpen, maar niet in alle omstandigheden. En dan is het aan de filosofie. Filosofie stelt ons in staat van het conventionele weg te denken en een oordeel te vellen dat we anders enkel maar aan pakweg de politici overlaten. Politici neigen ertoe om geweld openlijk of op verkapte wijze moreel te verantwoorden, zoals we dat allemaal doen."

Uw stellingen zijn controversieel en hebben u veel tegenstanders opgeleverd. Niet weinigen noemen u antisemitisch. Wat antwoordt u daarop?

"Het is uiteraard fout dat ik een antisemiet zou zijn, in die zin dat ik geen algemeen negatieve gevoelens heb tegenover Joden. Ik had een Joodse vrouw en heb Joodse kleinkinderen. En wat belangrijker is: ik heb een autobiografie geschreven, *Philosopher, a Kind of Life*, over enkele mensen in mijn leven en over het acad-

mische leven op de universiteit van Londen. Heel wat mensen daar zijn Joods en die zullen bevestigen dat ik in de verste verte geen Jodenhater ben, integendeel zelfs. Het enige waar ik tegen opkom, is neozionisme. Ik ben een typisch linkse, Britse academicus. Ik sta aan de kant van de Palestijnen. Het enige wat me mischien onderscheidt, is dat ik filosoof ben en probeer om expliciet te zijn over dingen en over het morele recht spreek. Ik stam af van een erg lange rij mensen die begon met Socrates en Plato, Descartes, Hume, Kant ..."

Terug naar het terrorisme. In het oorlogsrecht wordt een onderscheid gemaakt tussen strijders en burgers. Burgers mogen geen doelwitten zijn. Wat zegt u aan de onschuldige burger die met terreur te maken krijgt?

"Dat is een centrale vraag, maar ze is niet moeilijk te beantwoorden. Dat zeg ik nu, want lange tijd heb ik gedacht dat het juist een erg moeilijke vraag was. Het grote argument tegen terrorisme is dat daar onschuldige doden bij vallen. Het antwoord dat ik daarop geef, is dat ook oorlog de intentie tot het doden van onschuldigen in grote mate in zich draagt. De kwestie is gewoon of het bedoeld ombrengen van onschuldigen beslissend of uniek is voor terreur en ons in staat stelt om een haastig oordeel te vellen over terrorisme. Het korte antwoord is: nee, want

terrorisme kun je alvast op dat vlak niet van oorlog onderscheiden. Kijk naar wat de Amerikanen en Britten in Irak doen, naar de twintig- tot tachtigduizend onschuldigen die door toedoen van de VS en Groot-Brittannië, maar ook door ongecontroleerde groepen, in Irak zijn omgekomen. Bush en Blair wisten heus wel dat er onschuldige doden zouden vallen.

"Misschien kunnen we zeggen dat er nog een ander idee van doden met voorbedachten rade bestaat. Je zou kunnen zeggen dat Britten en Amerikanen zoveel mogelijk onschuldigen sparen, vermijden dat zij omkomen, omdat het hoofddoel nu eenmaal het doden van opstandelingen is, niet van gewone burgers. Wel, ook dat argument kan bij de Palestijnen gebruikt worden. Het is niet omdat de dader de moed heeft de slachtoffers te zien die hij of zij in het café zal maken, dat hij slechter is dan de gevechtspiloot die vanop grote hoogte een bom zal gooien op een stad die hij amper ziet, de ledematen afrukt van mensen die hij nooit in de ogen zal kijken. Het is absurd om te zeggen dat de ene daad moreel gerechtvaardigd is en de andere niet."

Terreur definiëren is een heikele klus, er zijn heel wat definities in omloop. Wat is uw definitie?

"Die van het Amerikaanse leger, die ook door Noam Chomsky en heel wat andere mensen gebruikt wordt. Ze is erg een-

voudig. Terrorism is in de eerste plaats op gewelddadige wijze ombrengen. Het gebeurt niet uit persoonlijk winstbejag maar met een maatschappelijk doel voor ogen. Bovendien is het illegaal, is het kleinschaliger dan oorlog en is het op het eerste gezicht fout. Nu kijk naar oorlog, en een deel daarvan is altijd illegaal, niet in overeenstemming met het internationaal recht, zoals in Irak het geval is. Als je de Iraakse oorlog met terrorisme vergelijkt, dan zie je dat hij alle kenmerken van het terrorisme deelt, behalve op één vlak: de schaal. Irak is dus een perfect voorbeeld van een terroristische oorlog. Je vroeg me hoe het zat met de onschuld, omdat we inderdaad de indruk hebben dat onschuld relevanter is bij terrorisme dan bij oorlog."

Een van de redenen die vaak aangehaald worden om terrorisme te duiden, minimaal te begrijpen, is dat terroristen arm zijn, kansloos en wanhopig. Dat is echter lang niet altijd het geval. Kijk maar naar de kapers van 9/11. Wat is uw mening over die aanslagen?

"Kun je terreur plegen als je zelf geen slachtoffer bent? Dat brengt ons bij de moraalfilosofie. Neem een westerse vredesmacht, of een gewone Britse politieagent. Sommige soldaten en agenten zijn racisten, dat is gedocumenteerd, daarover bestaat geen twijfel. Soms kunnen ze handelen vanuit de slechtst mogelijke motieven. Ze slaan op een zwarte of arresteren een zwarte omdat die zwart is. Niemand denkt daarbij dat een slechte intentie hen tot die slechte daad geleid heeft. Wat een daad goed of slecht maakt, is niet de intentie waarmee hij uitgevoerd wordt, maar de gevolgen die hij produceert."

"Ik ben een 'consequentialist'. Ik meet de juistheid van een daad aan de gevolgen ervan. Dat betekent niet hetzelfde als zeggen dat het doel de middelen heiligt. Het zijn zowel het doel als de middelen die het doel rechtvaardigen. Immanuel Kant zegt dat een daad goed of slecht is naargelang de intentie die erachter schuilt. Kant sprak van de zuivere wil. Maar als je daar even over nadenkt, is dat nogal gek. Het beste wat we de voorbije eeuwen tot stand gebracht hebben in het Verenigd Koninkrijk is de National Health Service (NHS). Heel veel parlementsleden hebben daar destijds voor gestemd. Maar dat deden ze niet vanuit goede intenties, toch niet allemaal. Sommigen waren zelfs ronduit tegen, maar stemden wel voor, omdat ze herkozen wilden worden. Ze stemden dus uit hypocrisie. En hypocrisie is slecht, daar zit geen goede intentie achter. Maar is de actie zelf, namelijk dat de NHS goedgekeurd is, daarom slecht? Natuurlijk niet. Met andere woorden, of een daad goed of slecht is, hangt van de gevolgen af. Op die manier moeten we ook kijken naar actief terrorisme en naar actief oorlogsterrorisme."

Kun je een terreurdaad rechtvaardigen als het einddoel uit een Taliban-achtige, theocratische dictatuur bestaat, wat met 9/11 in zekere zin toch het geval was? Als de onderdrukking door pakweg een westers kapitalisme vervangen wordt door een heel andere onderdrukking?

"Vanuit onze democratische samenleving valt gigantisch veel tegen die lui in te brengen. Nu, een van de doelstellingen van die kapers ging over Palestina en dat is een doelstelling die ik steun. Alleen waren de gekozen middelen op monumentale wijze irrationeel. De aanslagen waren op monsterachtige wijze fout, omdat de nieuwe toestand als gevolg ervan duidelijk stukken slechter is dan de toestand ervoor. De aanslagen in New York en Washington leidden tot Irak, en Irak leidde tot tachtigduizend onschuldige doden. Daarom was 9/11 fout, en daarom keur ik die terreurdaad af, net zoals ik ook tegen de aanslagen in juli vorig jaar in Londen was. Het enige terrorisme dat ik steun is het Palestijnse. Omdat ik denk dat dat de enige mogelijkheid is voor de Palestijnen, en omdat ik denk dat het ten langen leste zal werken."

Identikit

De 73-jarige filosoof Ted Honderich werd geboren in Canada, maar bracht een groot deel van zijn leven in Groot-Brittannië door. Honderich was *professor of philosophy and mind and logic* aan University College in Londen en was eerder verbonden aan Sussex University. Hij doceerde daarnaast aan tal van internationale universiteiten.

In zijn bekende werk *Three Essays on Political Violence* betoogt Honderich dat geweld in sommige gevallen geen inbreuk betekent op de democratie, maar ze juist versterkt. In 2002 schreef hij *After the Terror*, over de aanslagen in New York en Washington. Pas verschenen is *Right and Wrong, and Palestine, 9/11, Iraq, 7/7...*, waarin hij het terrorisme van vandaag vanuit Palestijns perspectief probeert te begrijpen.

Zijn geschriften en denkwijzen hebben Honderich bijzonder controversieel gemaakt.